

dyr. Institut P., ufundowanego na jego cześć; początkowo P. zajmował się krytalografią; na podstawie różnicy w polaryzacji światła odkrył, że kryształy występują w 2 izomerycznych formach; w późniejszym okresie prowadził badania nad zjawiskiem fermentacji (mlekowej, alkoholowej) i gnicia; jako pierwszy wykazał, że proces fermentacji jest efektem aktywności biol. (fermenty), a nie reakcją chemiczną; udowodnił, że fermentacja, gnicie, kwaszenie i kiśnięcie są efektami działania mikroorganizmów (teoria bakteryjna); P. opracował metodę konserwacji żywności przez obróbkę termiczną (pasteryzacja) oraz odkrył bakterie beztlenu; eksperymentalnie obalił hipotezę samorodztwa; prowadząc badania nad jedwabnikami, rozpoznał drobnoustroje, które dziesiątkowały populację tych owadów we Francji, powodując poważne problemy gosp. (wytwórstwo jedwabiu); był autorem bakteryjnej teorii chorób i pionierem szczepień ochronnych; odkrył także etiologiczne czynniki i stworzył szczepionkę przeciwko wąglikowi, różycy, cholery drobiu i wścieklicznie; 1885 P. po raz pierwszy zaplikował szczepionkę przeciw wścieklicznie człowiekowi – choremu chłopcu J. Meisterowi, dzięki czemu dziecko przeżyło; przyczynił się do wprowadzenia sterylizacji narzędzi chirurgicznych i wzrostu poziomu higieny w społeczeństwie; P. uznawany jest za prekursora stereochemii i mikrobiologii; jego odkrycia umożliwiły dalszy rozwój chemii, biochemii, mikrobiologii, medycyny i immunologii; do gł. dzieł P. należą: *Etudes sur le vin* (P 1866, 1873²), *Etudes sur la maladie des vers a soie* (I-II, P 1870), *Etudes sur la bière, ses maladies, causes qui les provoquent, procédé pour la rendre inaltérable* (P 1876), *Les microbes organisés, leur rôle dans la fermentation, la putréfaction et la contagion* (P 1878); prace P. zostały wyd. jako *Oeuvres de P.* (I-VII, P 1922-39).

R. Vallery-Radot, *La vie de P.*, P 1900, 2009; R. Dubos, *P. and Modern Science*, GC 1960, Wa 1998; G.L. Geison, *DSB X 350-416* (bibliogr.); P.Y. Laurioz, *Louis P. La réalité après la légende*, P 2003; R. Moreau, *Louis P. De Besançon à Paris. L'envol*, P 2003; A. Walden, *Dr. Louis P., Primary Care Update for Ob/Gyns 10(2003) 68-70.*

Justyna Herda

PASTO, diecezja w Kolumbii (dep. Nariño) eryg. 10 IV 1859 z diec. Popayán (od 1900 jej sufraganii); misję prowadzili tu m.in. franciszkanie, jezuici, kapucyni, maryści, oratorianie, którzy zakładali kolegia, a także koncepcjonistki i szarytki; w diecezji znajduje się sanktuarium Las Lajas, w którym od XVIII w. poświęcony jest kult obrazu *Nuestra Señora de las Lajas*; bpem P. był m.in. bl. Ezechiel Moreno y Diaz; diecezja zajmuje 6 813 km² i liczy ok. 811 000 mieszk., w tym ok. 687 000 katolików, 64 parafie, 103 księży diec. i 37 zak., 85 zakonników, 319 siostr. W P. zachowały się kościoły z XVII-XVIII w. w stylu kolonialnym, m.in. S. Felipe, S. Juan Bautista, S. Augustin, La Merced.

EC XI 537; EUEIA XLI 646-647; E. Josi, *ECat IX 925; AnPont 2009.*

Krzysztof Sakowicz

PASTOFORIA (gr. *pastophorion*) miejsce wiodące do nawy), wydzielona część budowli kultowej lub sakr., gł. w architekturze wczesnochrześc. i bizant., o różnorodnej formie, wykorzystywana zwł. do przechowywania darów i paramentów liturg. oraz przygotowania Mszy.

Zę względu na funkcje p. wywodzą się z różnego rodzaju wnętrz pomocniczych i usługowych w pogańskich świątyniach staroż.; pojawiły się we wczesnym etapie kształtowania architektury kośc. – *domus ecclesiae* w syr. → Dura Europos miał niewielki pokój na zapleczu sali zgromadzeń przeznaczony do przechowywania ksiąg, pism i naczyń liturg.; w Bazylice św. Jana Chrzciciela na Lateranie (313-319) funkcję p. pełniły zapewne pomieszczenia zamykające skrajne nawy boczne, a w Bazylice św. Piotra z 1. poł. IV w. p. zlokalizowano w ramionach transeptu; w tym samym czasie w Bazylice św. Pawła w Murami wystąpił już charakterystyczny układ 2 p. w przedłużeniu naw bocznych, ujmujących apsydę symetrycznie od pn. i pd.; taka dyspozycja wnętrz rozpowszechniła się

w V w., gł. w kościołach Syrii, Palestyny i Azji Mn., gdzie p. określano też mianem *sacraria*, *secretaria*, *skeuofylakion*; początkowo program funkcjonalny p. nie był jeszcze ostatecznie ustalony – prócz funkcji pomieszczeń pomocniczych pełniły one też m.in. rolę → baptysteriów i → martyriów (kościół z końca V w. w Behyo w Syrii); w 1. poł. VI w. nastąpiła kodyfikacja podziału p. na *diakonikon* (od pd.) – miejsce przeznaczone do przechowywania naczyń i szat liturg. oraz *prothesis* (od pn.), w którym składowano dary i przygotowywano Mszę; p. miały najczęściej kształt pomieszczeń wzniesionych na rzucie kwadratu lub prostokąta; ciekawą formę przybrały w kościele S. Vitale w Rawennie (1. poł. VI w.), gdzie zrealizowane zostały na planie koła z prostokątnymi aneksami; w XIV i XV w. nazwa p. stopniowo zanikała w architekturze rzym.kat., wypierana przez terminy „zakrystia” i „skarbczyk”; przetrwała natomiast w odniesieniu do architektury cerkiewnej i drewnianej; określenie to występuje czasem w opisach architektoniczno-zabytkoznawczych jako synonim zakrystii (sformułowanie anachroniczne).

A. Raes, *ECat IX 925; G. Bandmann, Über P. und verwandte Nebenräume im mittelalterlichen Kirchenbau*, w: *Kunstgeschichtliche Studien für Hans Kauffmann*, B 1956, 19-58; G. Babić, *Les chapelles annexes des églises byzantines. Fonction liturgique et programmes iconographiques*, P 1969; B. Filarska, *Początki architektury chrześcijańskiej*, Lb 1983 (passim); E. Jastrzębowska, *Sztuka wczesnochrześcijańska*, Wwa 1988, Kr 2008; Y.D. Varalis, *Prothesis and Diakonikon. Searching the Original Concept of the Subsidiary Spaces of the Byzantine Sanctuary*, w: *Ierotopija. Issledowanije sakralnych prostranstw*, Mwa 2004, 92-94.

Robert Wróbel

PASTOR (łac. pasterz), w większości Kościołów chrześc. → duchowny (I-II) wspólnoty par. lub zboru, powoływany do pełnienia funkcji sakr. i posługi duszpast. przez sakrament → święceń lub → ordynację, wybór lub nominację.

Termin p. wiąże się etymologicznie z bibl. obrazami pasterza (szczeg. Ez 34; Iz 40,11; J 10,11; Ps 23) wybranego Ludu Bożego i oznacza: 1° w Kościele katolickim → biskupa (I-II) i wyświęconego przez niego do pracy duszpast. w parafii → kapłana (I-II), zwł. jej proboszcza, administratora czy wikariusza; w niektórych częściach Niemiec (np. Westfalia) i Holandii stanowi nadal potoczna nazwę duchownego rzym.kat. i odpowiednik określenia → ksiądz; 2° w większości Kościołów chrześcijańskich (szczeg. wyrosłych z reformacji XVI w.) – ordynowanego duchownego (mężczyznę lub kobietę), stojącego na czele zboru i pełniącego w nim posługę duszpast.; w pol. Kościele ewang.-augsb., ewang.-reform. i metodystycznym duchowni protest. posługują się oficjalnie tytułem ksiądz.

J. Winter, K.W. Dahm, *EKLn III 1147-1159; E. Leuninger, Die Entwicklung der Gemeindeleitung*, St. Ottilien 1996 (bibliogr.); H. Paarhammer, E. Winkler, *TRE XXVI 351-374* (bibliogr.); H.Ch. Knuth, *RGG VI (2003⁴) 987; RelEnc VIII 18; Th. Kellner, LThK VII (2006) 1432; tenże, Lexikon der Ökumene und Konfessionskunde*, Fr 2007, 1033.

Stanisław Józef Koza

PASTOR LEON ks., ur. 7 VI 1846 w Mielcu, zm. 4 II 1912 w Leżajsku, społ.-polit. działacz.

Po studiach filoz.-teol. w seminarium duch. w Przemyślu i przyjęciu 1869 święceń kapł. był wik. w katedrze przem. i kapelanem więzienia, od 1873 katecheta w szkole lud. i niższej realnej oraz zastępcą nauczyciela katechetyki i metodyki nauczania religii w seminarium; od 1875 pełnił funkcję tymczasowego administratora par. Radymno; przyczynił się do założenia tam Tow. Powroźniczego, skupiającego rękodzielników, ponadto szkoły rzemieślniczej i kasy pożyczkowej; od 1878 należał do Galic. Towarzystwa Gosp. we Lwowie, od 1887 do rady pow. w Jarosławiu; 1898 został prob. w Bieczu, 1905 dziekanem i 1910 prob. w Leżajsku; 1901 otrzymał tytuł tajnego szambelana pap., a 1908 honor. kanonika kapituły przem.; 1894 został posłem do parlamentu austr. (Rady Państwa) z okręgu Jarosław-Cieszanów; pełniąc 3-krotnie funkcję parlamentarzysty (1897, 1900, 1907), brał udział gł. w pracach komisji budżetowej i wojskowej; 1901 i 1908 uzyskał mandat